

Álit

20/2019: Uppskot til lögtingsmál um broyting í lögtingslóg um áseting av skatti (Ásetingarlógin) Skattafrádráttur á kr. 6.000 um árið til fólkapensjónistar)

Minnilutin (Kristina Háfoss, Ruth Vang og Aksel V. Johannesen):

Tjóðveldi, Javnaðarflokkurin og Framsókn ynskja, at øll skulu hava eina góða pensjón, sum tryggjar øllum góð livikor, tá ið farið verður av arbeiðsmarknaðinum. Vit ynskja tí at halda áfram við at betra pensjónina hjá teimum pensjónistum, ið ikki hava aðra inntøku. Seinasta samgonga framdi átøk, sum samanlagt gjørdur, at fólkapensjónistarnir fingur uml 1500 kr meira at liva fyri um mánaðan. Vit ynskja eisini at halda áfram at gera tað enn meira áhugavert at arbeiða eftir pensjónsaldur við at lækka mótrokning í aðrari inntøku.

Samantikið ynskja vit eina pensjónsskipan, sum byggir á samhaldsfesti so breiðu herðarnar bera størri byrðarnar. Eina pensjónsskipan, sum tekur hædd fyri lívskorum hjá teimum, sum bert hava fólkapensjón og Samhaldsfasta at liva av, og sum er málrætta móti teimum, sum vit vita hava tað trupult m.a. stakir pensjónistar. Og eina pensjónsskipan, sum er haldfør soleiðis at tað eisini verður rúm fyri góðum pensjónum í framtíðini. Tað er sera stuttskygt at geva stórar ófíggjaðar lættar í góðum tíðum.

Men hesi uppskot, ið landsstýrið hevur lagt fyri Løgtingið, røkka ikki hesum endamáli. Tvørturímóti so geva tey pensjónistum við høgari inntøku meira enn pensjónistum uttan aðra inntøku og økja harvið ójavnin millum pensjónistar. Eisini økja tey mótrokning í inntøku hjá pensjónistum við lágari inntøku.

Hesum taka vit ikki undir við.

Við at hækka viðbøturnar hevði borið til at latið pensjónshækkingina komið teimum pensjónistum, sum bert hava fólkapensjón og Samhaldsfasta at liva av tilgóðar. Somuleiðis halda vit, at pensjónshækkingin til stök eigur at vera lutfalsliga hægri enn til hjún soleiðis, sum siðvenja hevur verið. Við hesum uppskotum hækkar man pensjónina hjá øllum pensjónistum við somu krónuupphædd, so eisini tey, sum hava stórar inntøkur við síðuna av fáa hækkanina. Við uppskotunum ber til at forvinna hálva millión um árið og framhaldandi fáa pensjón. Somuleiðis lækkar mótrokningarprocenti niður í 20 % av allari inntøku við síðuna av so tey, sum fáa høgu pensjónirnar fáa munandi meira útgaldið. Harvið verður støðið tikið undan verandi pensjónsskipan og sosiali ójavnin økist markant. Hetta er vandakós.

Tað ger støðuna enn verri, at uppskotini eru ófíggjað. Vit kenna heldur ikki veruliga kostnaðin og heldur ikki hvussu nógv land og kommunur hvør sær koam at missa. Hyggja vit eftir kommununum, sum frammanundan eru sera ymiskt fyri, so stúra vit fyri at hesi uppskotini fara at gera støðuna í fíggjarliga veiku kommununum enn verri. Hetta kann í síðsta enda ganga útyvir tær vælferðartænastur, sum kommunurnar í dag veita. Sama ger seg galdandi fyri landið.

Vit skilja væl ynski um at arbeiða aftaná pensjónsaldur. Hetta er nakað, sum nógvir pensjónistar ynskja og megna. Og hesum er eisini lagt upp fyri í verandi pensjónsnýskipan. Men tað tykist løgið, at tað nú er eitt endamál í sjálvum sær, at pensjónsuppskotini skulu eggja fólki at arbeiða meira. Endamálið við pensjónsuppskotum plaga at vera at bøta um korini hjá pensjónistum, og at tryggja øllum eitt virðuligt tilverugrundarlag tá ið tey fara av arbeiðsmarknaðinum.

Tað má eisini havast í huga at nøkur ikki hava møguleika at arbeiða aftaná pensjónsaldur og at onnur ikki megna tað. Hesi fólk mugu ikki verð við sviðið soð á pensjónsárum.

SØGAN ENDURTEKUR SEG

Eins og í desember 2011, tá Fólkaflokkurin, Sambandsflokkurin og Miðflokkurin eisini júst høvdu tikið við landsins leiðslu og trýstu forskatting, søguliga stóra pensjónsskattahækking og flatskatt ígjøgnum, so verða aftur nú stór og sera grundleggjandi mál skrumblað og trýst ígjøgnum Løgtingið – uttan neyðuga viðgerð og uttan lýsing av veruligu avleiðingunum.

Vit vilja staðiliga átala hesa framferð og manglandi virðing og viðgerð av einum fyri føroyingar ómetaliga týðandi máli.

FJALA UPPLÝSINGAR UM AVLEIÐINGAR AV UPPSKOTUM

Vit skulu gera Løgtingið vart við, at eingin verulig viðgerð hevur verið av hesum máli. Hetta hóast talan er um eitt mál, sum grundleggjandi broytir skatta- og pensjónsviðurskifti og ávirkar allar føroyingar. Málið hevur ikki verið til hoyring, áðrenn tað varð lagt fyri Løgtingið, og nú málið hevur verið til viðgerð í Løgtingsins Fíggiarnevnd og Trivnaðarnevnd hevur ikki verið møguligt at fáa neyðugu viðgerðina og neyðugu upplýsingarnar fram.

Eitt nú hevur Fíggiarmálaráðið upplýst, at ongar haldførisútrokningar eru gjørdar, og at talan bert er um eitt git, tá umræður fíggarligu avleiðingarnar. Samstundis er greitt, at høvdu embætisfólk í Fíggiarmálaráðnum fingið møguleikan, hevði væl borið til at gera neyðugu útrokningarnar og metingarnar av uppskotunum.

Men hetta ynskja landsstýrið og samgonguumboðini í fíggiarnevndini ikki.

LANDSSTÝRIÐ OG SAMGONGAN TØMA LANDSKASSAN

Staðfestast má, at hetta uppskotið frá landsstýrinum er bara enn eitt av fleiri ófíggiðum lógaruppskotum.

Samanlagt kosta uppskotini, ið landsstýrið hevur lagt fyri Løgtingið nú í heyst, landi og kommunum nærum 200 mió. kr. Yvir tíð koma uppskotini at kosta munandi meira. Hetta

verður gjørtuttan at leggja eitt tað einasta uppskot fram, ið skal fíggja meirútreiðslurnar ella lægru inntøkurnar.

Hetta verður enntá gjørt í bestu búskaparligu tíðum, tá nógv ferð er á búskapinum, og gongur beint ímóti øllum tilráðingum. Samstundis sum hetta er við til at seta meira ferð á búskapin, so undirgreiður hetta eisini landskassan, kommunukassarnar og langtíðar fíggjarliga haldførið hjá vælferðarsamfelagnum.

Vit mæla landsstýrinum til heldur at halda áfram við ábyrgdafulla fíggjarpolitikkinum, ið undanfarna landsstýri framdi. Við varnum rakstrarvøkstri á 3,5 % í miðal árliga, stórum avlopum á samanlagt nærum 1,5 milliard, minkandi skuld (1,5 milliard minking) og har sett varð av í Búskapargrunn Føroya til broytingartíðir, ið fara at koma fyrr ella seinni.

Bara hetta eina lógaruppskotið, saman við hinum báðum, ið hoyra til hetta uppskotið, kostar landi og kommunum minst 123 mió. kr. fyrsta árið, tá tað er sett í verk, og helst fleiri 100 mió. kr. um fá ár.

TRYGG, VARANDI OG HALDFØR PENSJÓNSNÝSKIPAN VARÐ SETT Í VERK

Seinastu 4 árinu eru pensjónistar raðfestir fram um aðrar bólkar við søguligari stórari hækking í pensjónini – 1.500 kr. um mánaðin eftir skatt – hetta er hægsta pensjónshækking seinastu 25 árinu ella longur. Og hetta varð gjørt samstundis, sum framd varð ein pensjónsnýskipan, sum vit hava bíðað eftir í 20-30 ár. Umsíðir eydnaðist at seta í verk pensjónsnýskipan við semju tvørtur um samgongu og andstöðu.

Tað, sum dentur varð lagdur á, var, at tað serliga vóru pensjónistaruttan aðra inntøku, ið skuldu lyftast fíggjarliga. Meðan tey, ið arbeiða ella hava góða inntøku annars, í framtíðini mugu noyðast við eitt sindur minni.

Hetta er neyðugt fyri at land og kommunur, eisini um 10, 15 og 20 ár, skulu kunna tryggja øllum eina góða og tryggja pensjón – og góða eldrarøkt, heilsurøkt v.m.uttan brúkaragjöld og hækking skattir.

BROYTA PENSJÓNSNÝSKIPAN – UTTAN SEMJUROYND YVIRHØVUR

Eftir 20 ára ætlanir og arbeiði – og 2 ára umfatandi pensjónssamráðingar – og haldførisrokningar – kom pensjónsnýskipanin sostatt í hús í undanfarna samgonguskeiði. Semja var tvørturum samgongu og andstöðu um eina tryggja, góða og haldføra pensjónsskipan.

Pensjónsnýskipanin, sum til fulnar kemur í gildi fyri øll, ið gerast pensjónistar frá 1. januar 2020, tryggjar fylgjandi:

1. Hægri pensjón til pensjónistar við lág- og miðalinntøku – vegna hægri pensjónsviðbót, styrktan Samhaldsfasta og eftirlønargjald omaná lønarlíknandi veitingar.

2. Tað gerst meira lønandi at arbeiða eftir pensjónsaldur

– vegna møguleikan at útseta pensjón, og heldur fáa hægri pensjón seinni, og vegna lagaligari mótrokning.

3. Styrkir fíggjarliga haldførið og langtíðartryggjar vælferðarsamfelagið

– eitt nú vegna hækkandi pensjónsaldur, so hvørt miðal livialdurin økist.

Hetta vil núverandi samgonga broyta. Uttan hoyringar. Uttan útrokningar av avleiðingum. Uttan roynd at gera semju.

PENSJÓNSBROYTINGAR ØKJA ÓJAVNAN MILLUM PENSJÓNISTAR

Landsstýrið hevur lagt trý lógaruppskot viðvíkjandi pensjón fyri Løgtingið. Samanlagt vilja hesi vera til fyrimuns fyri pensjónistar, ið hava inntøku afturat pensjónini. Hesi vilja tí økja ójavnann millum pensjónistar frameftir.

Tvey uppskot geva øllum pensjónistum – uttan mun til inntøku – meira fíggjarligt rásarúm. Hesi eru:

1. At hækka grundupphæddina 580 kr. um mánaðin

2. At lata serstakan skattafrádrátt til pensjónistar á 500 kr. um mánaðin

Eitt uppskot verður til fyrimuns fyri pensjónistar við inntøku afturat pensjónini. Hetta er:

3. At lækka mótrokning til 20 %. Men samstundis byrjar mótrokning longu við 40.000 kr. í inntøku, í mun til 61.500 kr. í dag. Sostatt hækkar mótrokningin fyri ávísar pensjónistar.

UNDIRGRAVAR LÓGARKRAVIÐ UM EGINUPPSPARING

Hetta uppskotið ger, at fólk fara at kunna hava inntøku afturat pensjónini upp í 48.000 kr. um mánaðin, umframt útgjaldið úr Samhaldsfasta – tvs. um 54.000 kr. um mánaðin - og framhaldandi fáa fólkapensjón.

Ein sjálvsøgd avleiðing av hesum uppskotum, ið undirgravar fíggjarligu samhangasmegina í pensjónsnýskipanini er, at avtaka lógina um krav til inngjald til egna pensjón.

Tí hví skal tílík lóg vera, tá tú kanst hava 54.000 um mánaðin í aðrari pensjón og inntøku og framhaldandi fáa fólkapensjón?

Orsökinn til, at Fólkaflokkurinn og Sambandsflokkurinn samtyktu og settu í verk 15 % lógartvungið pensjónsgjald í 2012, var, tí at figging skuldi finnast til flatskattalættan á 330 mió. kr. til tey við hægri inntøkunum.

Loysnin var at krevja 15 % pensjónsgjald við lóg - og at forskatta hetta 40 % frá fyrstu krónu – og at brúka pengarnar beinanvegin við at geva hægstu inntøkunum minni skatt. 5-7.000 minni í skatti um mánaðin.

Sagt varð tá, at hetta við egnum pensjónsgjaldi eisini snúði seg um haldfærið í pensjónsskipanini – og fyri at tryggja, at landið frameftir kundi tryggja øllum góða pensjón. Men hesin partur verður nú stórtæð lagdur í oyði.

Hví so hava lógarkravið um eginuppsparing og ikki heldur lata hetta upp til partarnar á arbeiðsmarknaðinum?

PENSJÓNSALDUR MERKIR LØNARHÆKKING FYRI TEY, IÐ ARBEIÐA

Vit vita, at fleiri enn 50 % - tvs. meira enn annarhvør velur at arbeiða meira ella minni fulla tíð eftir pensjónsaldur. Hetta er gott og gleðiligt.

Tá tú gerst 67 ár fært tú helst størstu lønarhækking í lívinum:

- Umframt 5 % í skattalækking – lægri arbeiðsmarknaðargjöld.
- Útgjald á kr. 5.590 um mánaðin úr Samhaldsfasta.
- Útgjald á kr. 3.985 um mánaðin sum skattafrí grundupphædd.

Tvs. eftir skatt einar 8.000 kr. meira útgaldið um mánaðin – umframt 5 % lægri skatt.

Hartil fært tú pensjónsviðbót – og henda verður so mótroknað í mun til inntøku.

Hartil gevur pensjónsnýskipanin pensjónistum frá 1. januar 2020 møguleikan fyri at velja útsetta pensjón – og í staðin at fáa meira útgaldið í fólkapensjón, tá farið verður á pensjón.

Verandi pensjónsskipan eggjar tí í sera stóran mun til at arbeiða.

MÓTROKNING SKAL TILLAGAST

Sum nevnt, so er mótrokning í pensjón um onnur inntøka er, broytt við pensjónsnýskipanini, sum er galdandi fyri øll, ið gerast pensjónistar frá 1. januar 2020.

Minnilutin heldur, at tað, sum nú eigur at verða gjørt, er at tillaga mótrokningina í pensjónsviðbótini hjá verandi pensjónistum. Tí henda hevur verið ov høg fyri verandi pensjónistar, ið hava inntøku úr 61.500 kr. upp til einar 120.000 kr. árliga. Hetta er full semja um.

Einfaldasti og rættasti máti hevði verið at samtykt sama leist fyri mótrokning av verandi pensjónistum, sum fyri pensjónistar eftir 1. januar 2020. Ein annar møguleiki hevði verið at innført stigvaksandi mótrokning alt eftir hvørja inntøku pensjónisturin hevur.

SKULU HÆKKA PENSJÓN HJÁ TEIMUM, IÐ HAVA TØRV Á HESUM

Heldur enn at fremja pensjónsbroytingar, ið geva teimum, ið hava mest meira, so heldur minnilutin, at vit eiga at hækka pensjónina hjá teimum, ið hava tørv á hesum.

Tað verður gjørt við, at pensjónsviðbótin verður hækkað, heldur enn grundupphæddin. Tí pensjónsviðbótin verður latin pensjónistum, ið ikki hava aðra inntøku.

TÝÐANDI AT ØLL RINDA TIL VÆLFERÐARSAMFELAGIÐ

Tað hevur stóran týdning fyri samanhaldið í velferðarsamfelagnum, og samanhaldið millum ættarlið, at vit øll eru við til at rinda skatt, og at hetta verður gjørt eftir førimuni.

Fólkaflokkurin, Sambandsflokkurin og Miðflokkurin hava áður sett í verk forskatting av pensjón. Nú verður sett í verk serskattaskipan og serligur skattafrádráttur. Hetta ger, at pensjónistar koma at rinda sera lítið í skatti eftir 67 ára aldur. Samstundis fer talið av pensjónistum úr kr. 8.000 upp í kr. 12.000 komandi árin, og tørvurin á játtan til pensjón, eldrarøkt og heilsuverk økist samstundis.

Tað fer at leggja stórt trýst á tey, ið eru á arbeiðsmarknaðinum, at rinda hesar meirútreiðslur, samstundis sum skattainntøkurnar, ið annars høvdu verið har, uttan forskatting og serskattaskipan, ikki vera til staðar at fíggja velferðartænasturnar. Úrslitið kann tí lættliga gerast, at nýggir skattir og gjöld mugu setast í verk í framtíðini, og hetta kemur aftur at ganga út yvir somu borgarar, og helst serliga borgarar við lægri inntøkum.

SAMANUMTIKIÐ

Nevndarviðgerðin hevur greitt víst, at vit ikki hava nøktandi neyðugu upplýsingarnar, sum skulu vera grundarlag undir eini upplýstari støðutakan. Tí kunnu vit ikki taka undir við uppskotunum. Hetta kemur afturat tí, at vit meta uppskotini venda sosialt skeivt og at tey eru ófíggjað. Av somu orsök seta vit ikki fram ógjøgnumskygd broytingaruppskot gjørd í skundi.

Minnilutin mælir tí frá at samtykkja hesi uppskot frá landsstýrinum, og í staðin at arbeiða verður við at:

- At hækka pensjónsviðbótina, og
- At minka mótrokning hjá verandi pensjónistum, sum hava inntøku millum 61.500 og 120.000 kr. árliga, soleiðis, at mótrokningin samsvarar við mótrokning hjá pensjónistum í pensjónsnýskipanini frá 2020.

Hövuðsorsøkirnar til, at mælt verður frá at samtykkja uppskotini frá landsstýrinum eru:

- At uppskotini skapa størri ójavna millum pensjónistar, tí tey, ið hava nógv fáa meira, meðan tey, ið onga inntøku hava, fáa minni.
- At uppskotini eru ófíggað, og koma at kosta landi og kommunum fleiri 100 mió. kr. yvir tíð.
- At uppskotini gera haldførið munandi verri.
- At uppskotini ikki eru upplýst og ikki liðugt viðgjørd. Hava ikki verið til hoyringar, áðrenn tey vórðu lögð fyri Løgtingið, og nú tey eru lögð fyri Løgtingið ber ikki til at fáa neyðugar upplýsingar um fíggarligu avleiðingarnar fyri land og kommunur fram.
- At uppskotini økja móttrokning í pensjón fyri fleiri pensjónistar, ið hava lága inntøku afturat pensjónini, tí farið verður undir at móttrokna í pensjón longu frá 40.000 kr. í árligari inntøku, í mun til 61.500 kr. í dag.